

צ'וק ההמשך

בית טרזין



מתוך תומי מאת בד"ר ריך פריטה

נובמבר 2006
חשוון תשס"ז

דפי קשר מספר 16

שלום רב לכלכם!

הקיצן חלף הלך לו - ומה נאמר אנחנו עליו?
בחרנו להביא סיפור של החכם, הפילוסוף והמיסטיקן
הסיני לאו טסה - סיפור טאו [הדרך] המתאים, כך
נדמה, לקיצן הזה שחלף:
"סוס ברז לאיכר. בא השכן והצטער על הבריחה. "מי
יודע אם זה טוב או רע" אמר האיכר. למחרת היום הסוס
חזר והביא אתו עדר של סוסים פראים. השכן בירך אותו
על הצלחתו אך האיכר שוב אמר: "מי יודע אם זה טוב או
רע". למחרת היום ניסה בנו לרכב על אחד הסוסים שהפיל
אותו, והוא שבר את רגלו. השכן בא והביע השתתפות
בצער אבל קיבל את אותה התשובה: "מי יודע אם זה טוב
או רע". למחרת היום הופיעו חיילים ורצו לגייס את
הבן לצבא, אבל בגלל פגיעתו לא גויס...".

אז גם אנחנו כמו האיכר הסיני נאמר: מי יודע אם זה
טוב או רע? ונסכם בתקווה שהכל בסופו של דבר יהיה
לטובה.

ניצולי שואה - כאב והרהורי הלב בצל המלחמה בצפון

קרן בן יהודה טורנובסקי

שמי קרן בן יהודה - טורנובסקי ואימי ניצולת שואה. אימי, דבורה פולק נולדה בטרזיינשטאט

ב- 23 בפברואר 1943.

סבי וסבתי (לאופולד וברטה פולק), יוצאי גרמניה אשר משפחותיהם חיו בגרמניה הרבה דורות. סבי איש כפר, אופה במקצועו וסבתי עירונית אשר עבדה בחנות המשפחתית. הם נשלחו בספטמבר מווירצבורג לטרזיינשטאט כאשר סבתי הייתה בהריון. סבי לאופולד, נלחם במלחמת העולם הראשונה, נפצע בברכיו וקיבל מהגרמנים עיטורי גבורה. הגרמנים "התחשבו בו" ושלחו אותו לטרזיינשטאט ולא לאשוויץ. סיפור הישרדותם, לידתה של אימי, שמירתה וגדילתה בצל השואה הינו סיפור גבורה של שני אנשים, מבוגרים כרונולוגית (סבי היה בן חמישים כשאימי נולדה וסבתי בסביבות השלושים) אשר נלחמו ונאבקו בגבורה על חייהם כנגד כל הסיכויים. הם זכו להשתחרר ע"י הרוסים, חזרו לגרמניה לוורצבורג לראות אם נשארו ניצולים וסבתי נפטרה כשאימי הייתה בת שבע עקב מחלת לב והנזקים הפיזיים מהמלחמה.

מגיל שבע אימי מתפקדת כאדם בוגר, סבי היה מרותק לכיסא גלגלים עקב המלחמות שעבר ועם השנים מצבו החמיר. הוא בחר לחיות בגרמניה ואימי עלתה לארץ לבד. היא חיה אצל משפחות אומנות, קיבלה חינוך דתי והתחתנה בגיל 19.

כיום כאשר יש מלחמה בצפון ולצערנו יש נפגעים, נושא יתמות, מוות, פחד, חרדות וכו' עולה בטבעיות ומתעצם אצלי כאשר יש לי ילדות בנות 4 שנים וחצי שנה.

בערך במרץ השנה קראתי בעיתון שישנם ניצולי שואה אשר אין להם אוכל ומזון בסיסי והם מתחת לקו העוני. נחרדתי לאור העובדות המצמררות, ישר חשבתי על סבי, סבתי ויתר הניצולים אשר שרדו בשיניים את השואה והתחלתי לבכות. אני לא מצליחה להבין את ההיגיון המעוות אשר נותן לגייטמצייה להתעלל באנשים האלו, להתייחס אליהם בזלזול, נחיתות ובחוסר כבוד.

מדינת ישראל נבנתה וקמה בזכותם ובזכות יקיריהם שמתו בשואה. הגרמנים שילמו הרבה כסף למדינה כדי להקל על מצפונם אם קיים כזה דבר אצלם.

אימי מקבלת רנטה מהגרמנים ולצערי לאחר הדור של הילדים שנולדו במלחמה הגרמנים יפסיקו לשלם כסף ויוכלו להגיד שהשואה לא קרתה.

ברצוני לצרוח, למחות, להתרעם ולהגיד שמצב זה לא יכול להמשיך הלאה. עם כל הכבוד ל"יד ושם" החדש שנבנה, אסור לנו לשכוח את החיים. תמיד אומרים לגבי ניצולים "שבמותם ציוו לנו את החיים". מה אנחנו יכולים להגיד לניצולים, ש"בחייהם אנחנו יכולים לפגוע בהם?".

אנחנו מצוינים בסיסמאות של: "לא לשכוח ולא לסלוח" לגבי השואה אך זנחנו ושכחנו את הניצולים החיים אשר ביום יום נאלצים להילחם על חייהם בשביל פת לחם ואוכל בסיסי. אני חושבת שבחברה ישנן שתי אוכלוסיות שעבורי הן קדושות והן: ילדים וזקנים. אני לא יכלה להבין כיצד אנחנו, החברה והממשלה "רוצחים וגם יורשים אותם!!!".

מדינת ישראל מקבלת וקיבלה הרבה כסף בשביל הניצולים. אני מרגישה וחושבת שעל כל העמותות של ניצולי השואה להתגייס למאבק המשותף על חיים הוגנים, עם כבוד ורווחה עבור הניצולים שחיים. בנוסף בבחירות האחרונות הגמלאים זכו להרבה מנדטים ואפשר לפנות אליהם לקבלת תמיכה.

אני מקווה שדבריי לא יתפזרו באוויר, שכל הצאצאים של ניצולי השואה ומשפחותיהם יעזרו לי לשנות את המציאות המזעזעת אשר גורמת לי לבושה גדולה וליקיריי אשר אינם בחיים להתהפך בקברם.

בברכה,

בן יהודה-טורנובסקי קרן



לקיים דיאלוג מתמשך - הדור השלישי והמשך עיצוב זיכרון השואה אניטה טרסי

הכל החל בכדורגל. משחקי גביע העולם בכדורגל בקיץ האחרון בגרמניה היו נקודת מוצא ליזום פרויקט, שביסודו חווית הכדורגל בגטו טרזין בשנים 1942 עד 1944. משחקי הכדורגל בגטו, קטעי עיתונות שכתבו ילדים ובני נוער על הכדורגל, ציורים שהותירו ילדים וציירים על המשחקים בימי ראשון בטרזיינשטאט וה"טרופ" לקיים את המשחקים בתנאי הגטו תוך התמודדותם של השחקנים, מאסירי הגטו, עם חיי היומיום, כל אלה תוכננו לשמש כרקע למפגש בין ניצולים שהיו שם, שיחקו או צפו במשחקים, לבין צעירים בני 20 עד 26 מישראל ומגרמניה. הכל החל בכדורגל, אך לא בכך הסתיים.

את הרעיון העלה גרד שוורפלוג, עובד סוציאלי תושב ברלין, שהציע למרדכי (מקסי) לבני ולצוות בית טרזין לקיים שותפות ולצאת לדרך. את התמיכה הכספית הביאה קרן גרמנית לקידום פרויקטים חברתיים של הידברות.

במאי 2006 הגיעה לארץ קבוצה של שמונה סטודנטים גרמנים בליווי של גרד. הם שהו בישראל שבוע. חלקם התארחו אצל משפחת לבני בטבעון, משפחת כהן ביקנעם, ומשפחת סלע בכוכב יאיר. במהלך השבוע הגיעו כלם לבתיהם של חווה ומקסי לבני בקריית טבעון ושל אווה ופטר ארבן באשקלון. ניצולי הגטו חלקו עם הסטודנטים הגרמנים את זכרון קורותיהם מתקופת השואה ואחריה, את סיפור החזרה "הביתה", העליה לארץ וההשתלבות בחברה הישראלית. אירועי השבוע כללו שני ימי עיון בבית טרזין. כאן פגשו המשתתפים את פטר לנג ואת מילה צ'רבינקא, שסיפרו פרטים על משחקי הכדורגל בפרט ועל הספורט בטרזין בכלל. לקראת סוף השבוע, הצטרפה אל הצעירים הגרמנים קבוצה של סטודנטים ישראלים, בני הדור השלישי לניצולי שואה בהדרכת טלי וסיוון כהן. יחד ערכו סיור בירושלים ובמרכזו ביקור ביד ושם. קשרי הידברות אמיצים התפתחו בין חברי שתי הקבוצות. המשתתפים נפגשו שוב בסיור משותף בצ'כיה. המסע לצ'כיה תוכנן תחילה לחודש אוגוסט, אך נידחה לתחילת אוקטובר בשל המלחמה. המשלחת הישראלית מנתה תשעה סטודנטים מבני הדור השלישי (יובל לונטל, אודי שחורי, רוני רק, רוני גרוס, תמיר סלע, ניר כהן ושרון לוסיג, איתי בן צבי ודן הירש) ונלוו עליהם - מרדכי לבני, חנקה וחיים דרורי, עותמאן חטיב, מורה בבית ספר אבן בן סינא מקלנסואה, המשתתף בפרויקט חינוכי של דו קיום ואנוכי. בפראג הצטרפה קבוצת הסטודנטים הגרמנים בלוית גרד.

הסיור בצ'כיה היה ביקור ב"מחוזות הזיכרון" של חנקה דרורי ושל מרדכי לבני. הסתובבנו בפראג במקומות המגורים, לפני המלחמה, שלהם ושל בני משפחותיהם, תוך כך למדנו על הזהות היהודית שלהם ועל זיקתם לדת, על תנועת הנוער החלוצית ועל העיר פראג, כפי שחוו וזכרו אותה. ביתו של מקסי, יליד פראג, שאביו היה פרופסור ללשונות עתיקות: לטינית ויוונית, היה בית יהודי דתי. חנקה לעומת זאת נולדה בכפר אולברמוביצה, כשישים ק"מ מדרום לפראג. ביקרנו איתה בכפר הולדתה וגם בעיר הקטנה ווטיצה. אביה של חנקה היה בן למשפחת חקלאים שאורח חייה רחוק מכל סממן של מסורת ושל תודעה יהודית. סיפורי החיים של מקסי ושל חנקה היו שונים ומוגזרים בתכלית, עד שהגיעו לטרזין. מהגטו נשלחו שניהם לבירקנאו בטרנספורטים הגדולים

באוקטובר 1944 ומשם למחנות עבודת כפייה, בהם שרדו עד השחרור. חנקה הגיעה עם הטרנספורטים ממצעדי המוות, באפריל 45, חזרה לטרזין. מקסי שוחרר בדכאו. חנקה ומקסי היו עמנו גם בסיור בטרזין. מסע לטרזין עם סבא וסבתא אינו בגדר אפשרות לרוב חברי הקבוצה, והביקור בגטו בלוויית מקסי וחנקה היה חוויה בעלת טעם דומה, מרגשת ומרתקת. לביקור בטרזין יצאנו מנקודת האיסוף של היהודים בפראג, עברנו בתחנת הרכבת בבוהושוביצי'ה ואחר כך במבצר הקטן. בכניסה למבצר הקטן התייחדנו עם זכר אחיו של חיים דרורי, שנספה בטרזין ממחלת הטיפוס, ימים ספורים לאחר השחרור. בצהרים החל הסיור בגטו. ביקרנו בקסרקטין סודטים, שם שוכן אביה של חנקה עם קבוצת "החלוצ" בנובמבר 1941 ובקסרקטין המבורג, אליו הגיעה חנקה כמה חודשים מאוחר יותר. אחר כך ביקרנו בבית הכנסת היפהפה, שנבנה על ידי יהודים מגרמניה, שהגיעו לגטו ביולי 1942. מקסי גר מול בית הכנסת, יחד עם חבריו מתנועת הנוער. בהמשך הסיור - הכיכר המרכזית, בתי הילדים L 410, הכנסייה, L 414, המוזיאון בבית הספר והמוזיאון בקסרקטין מגדבורג. בכל מקום התעוררו זיכרונות וחנקה ומקסי שיתפו בהם את הקבוצה בפתיחות ובאהבה. בעת הביקור בתערוכה על המוסיקה בגטו, שמענו הרצאה שהכין ניר כהן, מותיקי הסמינר "היסטוריה, מוסיקה וזיכרון". הסיור בטרזין הסתיים בשעת ערב מאוחרת, לאחר ביקורים בקולומבריום, בבית הקברות היהודי ובאתר הזיכרון שליד הנהר. בנסיעה חזרה לפראג, לאחר יום עשיר בחוויות, עלה הצורך לשתף ולהשתתף בחוויה הפרטית של כל אחד ואחד. עוד באותו ערב החלה שיחה שהלכה, התגלגלה והעמיקה ובעקבותיה שיחות נוספות עד עזיבתה של הקבוצה הגרמנית, שעות ספורות לפני הטיסה הביתה. ביום האחרון שמענו את עדותו של חיים דרורי, שהיה ילד בתקופת השואה. לטרזין נשלח מעיירת הולדתו במזרח, מהגטו לאושוויץ, משם לבוכנוואלד, ולמחנה עבודת הכפייה רמסדורף. אחר כך הוחזר לבוכנוואלד, הצליח לשרוד ושוחרר. אחרי המלחמה נותר לבדו. אחיו הבכור, שעשה איתו את רוב ימי המלחמה, נפטר בטרזין, שאר בני המשפחה נספו באושוויץ בירקנאו. לאחר עדותו של חיים החל דיון בין הסטודנטים, חברי שתי הקבוצות. הצעירים ביטאו את רצונם להבין אלו את תפיסותיהם השונות של אלו. מן הדיון עלתה השאיפה המשותפת לקחת חלק בעיצוב זיכרון השואה, כל אחד במקומו, תוך שמירה על קשר ועל מעקב הדדי אחר הנעשה בחברות השונות. דובר על הרצון להיות פעילים במוקדי החברה החלשים, בישראל ובגרמניה. השיחה קבלה פן אישי מובהק כאשר סיפרו המשתתפים הגרמנים על דור הסבים והסבתות שלהם, שהיו צעירים בתקופה הנאצית, על מעשיהם וגישתם לאותה התקופה. הישראלים דברו בכנות רבה על התחושות שלהם באשר לנסיעות לגרמניה. החששות, החרדה מפני השפה הגרמנית, על כל ההקשרים הנלווים לה עבור מי שגדל במשפחה שזיכרון השואה עמד במרכז ההוויה שלה. לחנקה, חיים ומקסי, הניצולים, בני הדור הראשון, בגישתם הרגישה, האוהבת, והתומכת היה תפקיד מרכזי ביצירת אווירת הפתיחות שהפכה את הסיור בפראג לחוויה מעצבת. בימים אלה, שבועות ספורים לאחר חזרתנו ובהמשך לדיאלוג שנפתח, הוחלט להקים פרום של בני הדור השלישי, בתמיכת בית טרזין. כאשר יגובשו הפרטים הטכניים יוזמנו בני הדור השלישי להצטרף. בשלב זה ניתן לשלוח בקשת הצטרפות לבית טרזין בדוא"ל: bterezin@ghi.org.il.

~~~~~

## המלצה על ספר

### סוויטה צרפתית - אירן נמירובסקי / טלילה כסלו

הוצאת כתר, תרגום מצרפתית ניר רצ'קובסקי

אירן נמירובסקי – יהודיה ממוצא רוסי שחיה בפריז, הייתה סופרת מצליחה בשנות ה-30 של המאה ה-20. עם כיבוש פריז בידי הנאצים נמלטה עם בעלה ושתי בנותיה לכפר קטן, ובו כתבה את סוויטה צרפתית – הרומן האחרון שלה. ב-1942 נאסרה ונשלחה לאושוויץ שם נספתה. בנותיה הצליחו לשרוד מן המלחמה כשהן נושאות עמן במזוודה קטנה את צוואתה הספרותית של האם.

גילוי כתב היד והוצאתו לאור היו האירוע הספרותי החשוב ביותר בצרפת בשנת 2004. הקהילה הספרותית בצרפת ובאירופה כלה גמרה את ההלל על יצירת המופת יוצאת הדופן הזאת, שהתגלתה יותר משישים שנה לאחר המלחמה. הספר על שני חלקיו הוא תאור נוקב של תקופה, אך גם יצירת אומנות אנושית נוגעת ללב. הרומן המרתק, שהיה לרב מכר בצרפת מיד עם צאתו לאור, שבה את דמיונם של הקוראים לא רק בזכות סיפור חייה הטרגי של הסופרת והנסיבות הדרמטיות שבהן הגיע לידינו כתב היד, אלא בזכות הפורטרט המדויק להפליא של צרפת המובסת והכבושה. נביא כאן ציטוט מתוך הספר של מכתביה האחרונים של אירן נמירובסקי: מכתב אחד הועבר לידי בעלה בידי שוטר טוב, ואת השני העביר עובר אורח שפגשה בתחנת פיטיוויה.

"טולון ס/ ארו, 13 ביולי 1942 – חמש בבוקר [נכתב בעיפרון, בלי חותמת] אהובי היקר, כרגע אני בתחנת המשטרה. נתנו לי כאן פירות יער לאכל, עד שיבואו לקחת אותי. חשוב שתהיה רגוע, אני משוכנעת שזה יגמר עוד מעט. חשבתי שאפשר לפנות גם לעזרתם של קיו והאב דימה. מה דעתך? אני מנסקת את הבנות האהובות שלי. שדניז תהיה ילדה טובה וחכמה... אני מחבבת אותך ואת בבט. שאלוהים ישמור עליכם. אני מרגישה רגועה וחזקה. אם אתה יכול לשלוח לי משהו, נדמה לי שזוג המשקפיים הנוסף נשאר במזוודה השנייה [בארנק]. ספרים בבקשה, ואם אפשר גם קצת חמאה מלוחה. להתראות אהובי. חמישי בבוקר- יולי 42 פיטיוויה [נכתב בעיפרון בלי חותמת]. יקירי שלי, ילדותי האהובות, אני חושבת שהיום אנחנו יוצאים לדרך. אומץ ותקווה. אתם שמורים בליבי, אהובי. שאלוהים יעזור לכולנו".

~~~~~

עורכים: טלילה וצביקה כסלו